

Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2023 / 2

“Vuslat”ın
750. yılında
Hz. Mevlânâ
ÖZEL SAYI

Konya

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU

Ahmet Emre Bilgili

Azmi Özcan

Beşir Ayvazoglu

Coşkun Yılmaz

Erhan Afyoncu

Hilmi Şenalp

Mahmut Erol Kılıç

Mustafa Fayda

Mustafa S. Küçükbaşçı

Özkul Eren

Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa S. Küçükbaşçı

Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ahmet Bilgiç

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Osman Demirtaş

EDİTÖR

Ekrem Aytaç

Mehmet Bilal Yamac

SANAT YÖNETMENİ

Özkul Eren

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA

Yasin Ilıcalı

FOTOĞRAF

Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi

İzzet Keribar

Ekrem Aytaç

2023-2

BASKI

Seçil Ofset

100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77

Bağcılar-İstanbul

www.secilofset.com • Sertifika No: 44903

İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi

Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA

Tel: 444 55 42

web: www.konya.bel.tr

e-mail: darülmülk@konya.bel.tr

MERHABA...

Türk-İslâm düşüncesinin insan formunda tecessümü olarak nitelenebilecek Hz. Mevlânâ, Dârülmülk Konya'nın ikinci sayısının gündemini teşkil ediyor. Konya ve Hz. Mevlânâ, biri olmadan diğerrinin düşünülemedeği madde ve ruh bütünlüğünün ifadesi. Bu tecelli her biri düşünce dünyamızın ufuklarını zenginleştiren seçkin yazarlarımız tarafından çeşitli yönleri ile kaleme alındı ve tarihe not düşüldü. Bu yazılar özel hazırlanan illüstrasyon ve görsel malzemelerle de desteklendi.

Milletleri büyük yapan bir husus da kader anlarındaki davranış kabiliyetleridir. Adeta kurucu mayanın her hal ve şartta yaşatılması anlamına gelen bu kabiliyet tam da ihtiyaç duyulduğu anda kendi içinden yetişen nefeslerin sıcaklığı ile harekete geçer. 13. yüzyıl böyle bir kader anıdır. Türk-İslâm geleneği tarihin kaydettiği en çetin imtihanlardan biri ile karşı karşıyadır. Bir taraftan Moğol istilâsı diğer taraftan Haçlı saldırıları ile maruz kalman girdaptan kurtulma başta Hz. Mevlânâ olmak üzere Yunus Emre, Hünkar Hacı Bektaş, Hacı Bayram Veli, Şeyh Edebali, Abi Evren ve daha niceleri gibi

gönül erlerinin yeşerttiği mayanın hayatiyeti ile yeni bir yolculuğu başlatmıştır. Bu gönül erlerinin her biri yanmış yıkılmış bir coğrafyada bütün ümitlerini kaybetmiş insanlara yeni bir hayat nefesi üflediler. Her biri aynı hakîkatı kendi dilince seslendirdi.

Tarihin yetiştirdiği en güzîde şahsiyetlerden biri olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de “Toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiz” diyerek Türk-İslâm medeniyet anlayışının temel harcının sevgi olduğunu tebeyyün ettirmişti. İşte bu harcı korumak yarınların teminatıdır. Ancak geleneği korumak onu müzelik malzeme keyfiyeti ile değil yaşayan bir değer olarak yarınlara aktarmak ile anlamlı hale gelir. Onun için de yine Hz. Mevlânâ’nın ifadesiyle “Yeni şeyler söylemek” gereklidir. Her dem yenilenmek her an tazelenmek.

2023 senesi vuslatın 750. yılı münasebetiyle bütün dünyada “Mevlânâ Yılı” olarak idrak edilecek. Onun için Konya’ya ve bize düşen büyük sorumluluklar var. İlim ve irfan müktesebatımızın bütün dünyaya yeniden takdimi için bu vesileyi bir imkân olarak değerlendirip tarihin bu en muteber isimlerinden birinin rehberliği ile sevginin bütün hal ve tecellilerini yeniden mahzun ruhlara üflemek lâzım. Dârülmülk Konya bu sayısına bu saikle hazırlandı.

Kıymetli okuyucularımız; dergimizin bu sayısı baskı aşamasında iken bir başka vuslat daha gerçekleşti ve çok kıymetli Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı hocamız dar’ül-bekaya irtihal eyledi. O olmasaydı bu dergi ete kemiğe bürünemezdi. Âdeta mesuliyetini ikmal ile bizlere emanet bırakıp sonsuzluk yolculuğuna çıkar gibi gitti. Konya’nın Türk-İslâm âlemine hediye ettiği yiğit bir kıymet olarak ardında nice güzellikler bırakıp Rahmet-i rahmâna kavuştu. Dârülmülk Konya’da bu güzelliklerden olduğu için vuslat sayımız onun aziz hatırasına ithaf olunur. Makamı âli, menzili mübarek olsun.

Dergimizin yayınıyla ilgili kararlılığı ve yayın kurulunun kararlarına desteğinden dolayı Konya Büyükşehir Belediye Başkanımız Uğur İbrahim Altay’a, yazarlarımıza, tasarım ekibine, katkıda bulunan bütün dostlara müteşekkirimiz.

YAYIN KURULU

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI
22 Aralık 1963 - 29 Temmuz 2023

*Bir talebe heyecanı,
muhabbeti ve gayretiyle hazırladığı
“Vuslat” Özel Sayımızı
son bir hatıra gibi bırakarak aramızdan ayrılan
muhterem hocamızı sevgi, saygı ve
rahmetle yâdediyoruz.*

Dâriülmülk
Konya

İÇİNDEKİLER

06
MEVLÂNÂ VE YUNUS SELÇUKLU'DAN OSMANLI'YA MEVLEVÎLİK
BEŞİR AYVAZOĞLU

14
NİÇİN MEVLÂNÂ VE NİÇİN ŞİMDİ?
SEYYİD HÜSEYİN NASR

18
ÂLİM VE DEVLET ADAMI İLİŞKİSİNDEN İLİM VE SİYÂSET
İLİŞKİSİNE
TAHSİN GÖRGÜN

26
MEVLEVÎLİK VE HAT SAN'ATI
UĞUR DERMAN

42
MAHMUT EROL KILIÇ İLE İRFAN GELENEĞİMİZ VE HZ. MEVLÂNÂ
ETRAFINDA "İKİMİZİN KALBİ BİRDİR, SEN BENİMSİN; BEN SENİNİM"
MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

62
HZ. MEVLÂNÂ VE İNSANLAR ARASINDAKİ FARKLAR
ŞULE GÜRBÜZ

78
VARLIK VE RUH ANLAYIŞI BİLİMSEL BİLGİ-HZ. MEVLÂNÂ
M. EMİN ÜNAL

84
İNCİRE LAYIK OLDUĞUNU DÜŞÜNEN KUŞÇAĞIZLAR DEĞİLSEK
AVUCUMUZDAKİ SÜT NEREDEN?: BİR "MEVLÂNÂ FELSEFESİ"NE
NEDEN İHTİYAÇ DUYARIZ?
EMİNE CANLI

110
MEVLÂNÂ DERGÂHI VE KALEMİŞLERİ
ALİ FUAT BAYSAL

116
KONYA'DA MESNEVÎHANLIK GELENEĞİ VE MESNEVÎHANLAR
AHMET ÇELİK • HASAN YAŞAR

156
ÂLGİ İLE HAKİKAT ARASINDA İNSAN
ABDULLAH KUŞLU

164
"PEYGAMBERİMİZİN YOLU AŞKTIR..."
SÂFİ ARPAGUŞ

174.
İKİ KİTAP, TEK HAKÎKAT: MESNEVÎ-Yİ ŞERİF VE
MUHAMMEDİYYE
MEHMET BİLAL YAMAK

181
MOĞOL KUMANDANI BAYCU, MEVLÂNÂ VE KONYA
NADİR KARAKUŞ

188
MEVLÂNÂ'NIN HUZURU
YAVUZCAN GÖKÇER • MELİKHAN KİRAZOĞLU

222
İZMİR MEVLEVÎHÂNESİ VE NEYZEN TEVFİK
MEHMET DEMİRCİ

228
YAPAY ZEKÂNIN DİLİYLE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN
HASAN AKAY

236
BİR TURİZM OBJESİ OLARAK 'GÖRSEL MEVLEVÎLİK'
AHMET EMRE BİLGİLİ

252
BEYAZIT YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE
MİNYATÜRLÜ MESNEVÎ-İ MANEVÎ NÜSHASI
BEKİR ŞAHİN

262
MESNEVÎ'DEN BİR HİKÂYE HZ. ÖMER VE İHTİYAR
ÇALGICI
AHMET ANGI

274
HZ. MEVLÂNÂ VE İRFÂN
ALİ TEMİZEL

284
MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİNDE ÜRETİM VE ÇALIŞMA
ADEM ESEN

300
ŞEMS VE MEVLÂNÂ
ABDULKERİM SURUŞ • MELİKHAN KİRAZOĞLU

312
MEVLÂNÂ
MUSTAFA ASIM KÜÇÜKAŞCI

HZ. MEVLÂNÂ VE İRFÂN

ALİ TEMİZEL

Eserleriyle, düşüncesiyle, yaşam biçimiyle seçkin bir şahsiyet ve kimlik ortaya koyan Mevlânâ sekiz yüz yıldır Anadolu başta olmak üzere doğuda ve batıda gönül sahiplerinin gönlünde yaşamaktadır. “Gerçek saltanat, gönüller üzerine kurulan saltanattır. Gerçek sultan ise ölse de saltanatı bitmeyendir.” düsturundan hareketle Mevlânâ’nın ölümünün üzerinden 750 yıl geçmesine rağmen gönül dünyasındaki saltanatı bitmemiş ve Allah’a kul olan şahsiyeti ve Peygamberin sünnetine bağlı kişiliği unutulmamıştır.

Sezai Karakoç Mevlânâ ve ailesinin Horasan’dan Anadolu’ya göçünü “Sahabenin Maverâünnahr’a taşıdığı, zamanla bir hazine haline gelen sırlar yükünü tasavvuf kervanı Anadolu’ya taşımıştır.”¹ cümlesiyle açıklanmaktadır ve Anadolu’nun bir Türk-İslâm beldesi olmasındaki etkisine ve daha sonra Osmanlı topraklarındaki kazanımına işaret etmektedir.

Mevlânâ’nın Düşüncesinin Temelinde İslâm Vardır

Mevlânâ, kendisinin Allah’ın varlığına inancını ve Allah’a bağlılığını şu beyitle dile getirmektedir:

“*Hak, bizim yaratılışımızı kendi sureti üzerine yarattı; bizim vasfımız onun vafından ders alıyor.*” (Mesnevî, IV/1193)².

Mevlânâ, Allah’ın varlığı ve birliği konusunda ve sığınacak tek yer olarak gördüğü Allah’a imanı hakkında şöyle söylemektedir:

“*Ey Allah’ım! Gözlerimiz sarhoş oldu; bağışla bizi, günah yüklerimiz ağırlaştı.*

Ey gizli (Allah’ım)! Doğuyu ve batıyı doldurdun; doğu ve batı nurundan daha yukarı yüceldin.

Sen sırlarımızı bilen sırsın. Sen gündüzlerimizi aydınlatan sabahsın.

Ey zati gizli, bağış hissedilen! Sen su gibisin, bizse değirmen gibiyiz.

Sen rüzgâr gibisin, bizse toz gibiyiz. Rüzgâr gözükmeyen, tozlar sa açıkta.

Sen baharsın, bizse güzel yeşil bağ gibiyiz; o, gizli ama bağış âşikâr.

Sen can gibisin, bizse el ayak gibiyiz. Elin kapanıp açılması canla mümkün olur.

Sen akıl gibisin, bizse dil gibiyiz. Bu dil, bu anlatma akılla sahiptir.

Sen sevinç gibisin, bizse gülüşüz; çünkü sevincin neticesinde mesuduz.

Hareketimiz her an ebedî, ululuk sahibi Hakk’ın şahidi “Eşbedü (şahadet ediyorum)dür.

Değirmen taşının ıstırap içinde dönmesi, ırmağın varlığında “Eşbedü”dür” (Mesnevî, V/3307-3317)³.

1 Sezai Karakoç, Mevlânâ, s. 8.

2 Mesnevî- Mevlâna Celâleddin Rûmî, c. 3-4, Hazırlayan: Adnan Karais-

mailoğlu, Konya, 2014, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

3 Mesnevî- Mevlânâ Celâleddin Rûmî, c. 5-6.

Mevlânâ, Eserlerini ve Fikir Dünyasını Kur'ân-Kerim'den İstifade Ederek Oluşturmuştur

Mevlânâ'nın eserlerinde ayetlerle ilgili çeşitli açıklamalar yapması, ayetlerden iktibas yoluyla yararlanması, ayetlere işaret etmesi tefsir kitabı yazacak kadar Kur'ân-ı Kerim'den yararlandığını göstermektedir. Bu konuda aşağıda bazı örnekler sunmamız yerinde olacaktır.

Mesnevî'nin birinci defterinde "Yusuf'a -Allah'ın selamı üzerine olsun- misafir gelmesi ve Yusuf'un -Allah'ın selamı üzerine olsun- ondan hediye ve armağan istemesi" başlıklı hikâyede 3167, 3172 ve 3181 nolu beyitlerde Kur'ân-ı Kerim'den alıntı yapmıştır:

Yine o can aşkta yok olunca, ekinden sonra "Ekincilerin hoşlarına gidiyor"⁴ olur.

Bu beyit İslam'ın doğuş yıllarını hatırlatan Kur'ân-ı Kerim'de Fetih suresindeki şu ayete işaret etmektedir.

Zira Peygamberin yanında bulunan ve kafire karşı çetin ve kendi aralarında merhametli olan kimseler İncil'e atıfta bulunarak şöyle tarif edilir:

*"Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer ki, ekicilerin de boşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelenendirir."*⁵

Burada Peygamberimiz ve arkadaşlarının durumları bir benzetme ile anlatılmaktadır. İlk defa yere atılan bir tane gibi filizlenmeye başlayan Müslümanlar, gittikçe koca bir ordu

olmuşlardır. İslâm tohumunu ekenler bu duruma son derece sevinirken, Müslümanların bu güçlü durumunu gören kâfirler, öfkeden çatlar hale gelmişlerdir.

*Tıpkı sizi yarattığımız şekilde yalnız ve azıksız olarak bize geldiniz.*⁶

Bu beyit, insana ölüm ve sonrasını hatırlamakta ve Allah'a götürülecek hediyenin ne olacağına dair bilgi vermektedir.

Mevlânâ, bu beyti⁷:

*"Andolsun ki, siz ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız."*⁸ ayetinden iktibas ederek söylemiştir. Mevlânâ, dostun, yani Allah'ın yanına eli boş gidilmeyeceğini ifade etmektedir.

Allah'a götürülecek hediye ile ilgili olarak Mevlânâ, Kur'ân-ı Kerim'den Bakara suresi 197. ayetten yararlanarak ahiret yolculuğu için en hayırlı azığın Takva⁹ olduğunu hatırlatmaktadır.

Ayrıca namaz, oruç, zekât, hayır hasenat, kazanılan gönül, güzel ahlâk, bu dünyada bıraktığımız sadaka-yı cariye ve benzeri birçok şeyin bizim ölüm sonrasında sevgiliye yani Allah'a iyi bir hediye olacağını bildirmektedir.

Rahim gibi dünyadan çıkınca yeryüzünden geniş bir arsaya gidersin.

Bu hikâyede yer alan yukarıdaki 3180 nolu beyitte dünya ana rahmine benzetilmekte ve ölüm yeniden bir doğuş ve diriliş olarak nitelendirilmektedir. Hatta dirileceğimiz

4 Kur'ân-ı Kerim, Fetih, 29

5 Kur'ân-ı Kerim, Fetih, 29.

6 Kur'ân-ı Kerim, En'âm, 94

7 Mesnevî, I, 3172

8 Kur'ân-ı Kerim, Enam, 94.

9 Kur'ân-ı Kerim, Bakara, 197.

Allah'a götürülecek hediye ile ilgili olarak Mevlânâ,
Kur'ân-ı Kerim'den Bakara suresi 197. ayetten yararlanarak
ahiret yolculuğu için en hayırlı azığın Takva olduğunu
hatırlatmaktadır.

ahiret mekânının bu dünyadan çok daha geniş olduğuna işaret edilmektedir.

Arkasından 3181 nolu beyit gelmektedir ve Kur'ân-ı Kerim'deki Nisa suresinden 97. ayetten iktibas yapmaktadır;

“Allah'ın arzı geniştir”¹⁰ denileni, peygamberler için çok yüksek arsa bil.

Kur'ân-ı Kerim'deki Nisa suresinden;
“*Allah'ın arzı geniştir*”¹¹ ayetinden iktibas yapılmaktadır.

Yine bu hikâyede Mevlânâ, aşağıdaki 3158 nolu beyitte;

“*Ona kardeşlerinin ve kıskançlığın eziyetini hatırlattı.*”¹² mısra ile “*Yoksa onlar, Allah'ın lütfindan verdiği şeylerden dolayı insanlara haset mi ediyorlar?*”¹³ ayetini hatırlatmaktadır.

Yukarıdaki hikâyenin devamı olan “Misafirin, Yusuf'a -Allah'ın selamı üzerine olsun- “Her baktığında, güzel yüzünü görmek ve beni hatırlaman için sana ayna getirdim” demesi” başlıklı hikâyede 3215 numaralı beyitte kibirli olmanın hastalık derecesinde bir yanlış olduğunu ve İblis'in Hz. Adem'e secde

etmeme gerekçesindeki kibirli davranışını aşağıdaki beyitte Kur'ân-ı Kerim'den iktibas yaparak şöyle dile getirmektedir:

“*İblis'in gerekçesi, “Ben daha hayırlıyım”¹⁴ idi. Ve bu hastalık her yaratılmışın nefsinde vardır.*”¹⁵

Zira, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle denilmektedir:

“Allah buyurdu: “Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?” (İblis), “Ben ondan daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın” dedi.”¹⁶

Ayrıca bu hikâyelerde adı geçen Yusuf, Hz. Yakup'un oğlu ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden birsidir. Yusuf peygambere doğru sözlü anlamında Sıddık denmiştir. Zira Kur'ân'da;

“*Yusuf! Ey özü sözü doğru arkadaş!*”¹⁷ diye anılmaktadır.

Hz. Yusuf aynı zamanda güzelliği ve güzel ahlâkı ile meşhurdur. Burada da görüldüğü üzere Mevlânâ, eserlerinde Kur'ân-ı Kerim'deki peygamber kıssalarından yararlanmaktadır. Aslında Hz. Yusuf'un hayatta karşılaştığı sıkıntılar ve bunlara sabrederek nasıl başarıya ulaştığı anlatılmakta

10 Kur'ân-ı Kerim, Nisâ, 97.

11 Kur'ân-ı Kerim, Nisâ, 97.

12 Mesnevî, I, 3158

13 Kur'ân-ı Kerim, Nisâ, 54.

14 Kur'ân-ı Kerim, A'raf, 12

15 Mesnevî, I, 3215

16 Kur'ân-ı Kerim, A'raf, 12

17 Kur'ân-ı Kerim, Yusuf, 46.

olan bu hikâyede insanlar için faydalı öğütler, önemli mesajlar verilmektedir. Zira bize Kur'ân-ı Kerim'deki Yusuf suresini hatırlatmaktadır.

Mevlânâ'nın bir papazla karşılaşması ve birbiriyle selamlaşmaları menkıbesini her yönüyle Mesnevîdeki Musa ve büyüçülerin yarışmasına benzemektedir. Bu menkıbeye riyazet açısından bakıldığında Mevlânâ'nın tam bir eğitim ve keramet derecesi kazanmış olduğu, papazın ise sınırlı birer çile çapı çizdiği görülmektedir.¹⁸

Mevlânâ bu konuyla ilgili olarak Mesnevî'de şöyle demektedir:

Kâfirler üstünlük iddiasında maymun tabiatlıdır. Tabiat/mizaç sinede bir alettir.¹⁹

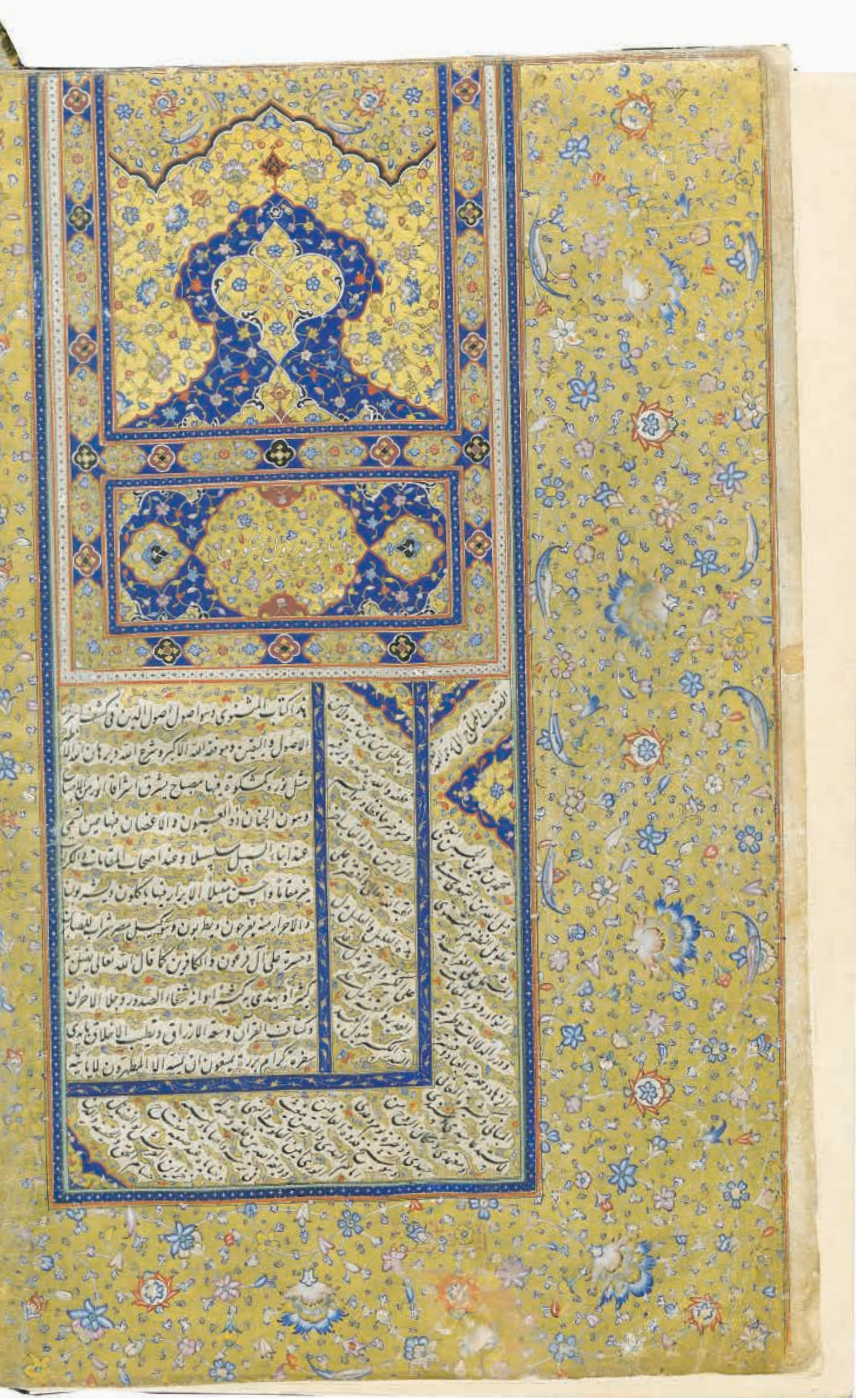
Kafirlerin inatlarında ve çekişmelerinde maymunsu bir tabiatı vardır, yani muhalefetleri araştırmaya değil, taklide dayanmaktadır. Çünkü insan vücudundaki şehvetli tabiat büyük bir vebadır.

¹⁸ Sezai Karakoç, Mevlâna, s. 53-53.

¹⁹ *Mesnevî- Mevlâna Celâleddîn Rûmî*, c.1 (1-2. Defter), Defter: 1, Beyit: 281. Açıklama: Kafirlerin inatlarında ve çekişmelerinde maymunsu bir tabiatı vardır, yani muhalefetleri araştırmaya değil, taklide dayanmaktadır. Çünkü insan vücudundaki şehvetli tabiat büyük bir vebadır. “Onlara, “Allah’ın indirdiğine uyun” denildiğinde, “Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız” dediler. (Kur’ân-ı Kerim, Lokman suresi, 31/21).

Mesnevî, TİEM, Env. 2040.

Mevlânâ yukarıdaki beyitle Lokman suresindeki şu ayete işaret etmektedir:

“Onlara, “Allah’ın indirdiğine uyun” denildiğinde, “Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız” dediler.²⁰

Mevlânâ tefsir ilmini babası Bahâeddîn Veled, hocaları Burhâneddîn Mahakkik-i Tirmîzi ve Şems-i Tebrîzî’den öğrenmiştir. Mevlânâ’nın Şam ve Halep’te öğrenimi sırasında başka âlimlerden tefsir okuduğu sanılmakta ve kendisinin bizzat Taberî ve Zemahşerî tefsirleri başta birçok tefsir kitabını okuduğu bilinmektedir²¹. Yukarıda da ifade edildiği gibi Mevlânâ her ne kadar baştan sona Kur’ân-ı Kerim’e tefsir yazmamış olsa da eserlerindeki ayetlerle ilgili açıklamaları, kendisini bir tefsir kitabı yazacak kadar müfessir olduğunu göstermektedir.

Mevlânâ’nın Kur’ân-ı okumak ve anlamaktan amacı, Kur’ân-ı ile amel etmek ve bu amelle ebedi saadeti ve Allah’ın rızasını kazanmaktır. Mevlânâ bir tefsir metodu olarak Kur’ân-ı nasıl okunacağını özetle şöyle ortaya koymuştur:

Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî ile dost olduktan sonra zâhirî ilimleri bırakmış, ilahî aşkla meşgul olmaya başlamış, vasıtaları bırakmış, maksuda yönelmiş, şeriatı tarikata

20 Kur’ân-ı Kerim, Lokman suresi, 31/21.

21 Hüseyin Güllüce, Kur’ân Tefsiri Açısından Mesnevî, İstanbul, 1999, Ötüken Neşriyatı, s. 50.

bağlamış, zahiri batına eklemiştir. Mevlânâ böylece hem kendinin hem de çevresindeki Müslümanların yaratılış gayelerini anlamalarına ve ona göre amel etmelerine çalışmış, dinin hem zahir hem de batınını anlatmış, ayet ve hadisleri öncelikle rivayet usulüne ve yerine göre de dirayet ve işârî usulüne göre tefsir edip açıklamıştır. Mevlânâ'nın en çok tefsir ettiği ayetler, Kur'an'ın özü sayılan insanların erdemli olmalarından ve yaratılış gayelerinden bahseden ayetlerdir. Kendisinin tefsir metodu öğüt ve nasihat şeklinde olan Mevlânâ, Kur'an'ın iniş gayesi ve insanın ruhunu ilgilendiren ayetleri hikâyelerle açıklayarak ayetlerden öğüt almayı hedeflemektedir. Mevlânâ tefsir usulü olarak tasavvufi konuları, ayet ve hadislerin ışığı altında şiir usulüyle incelemiş, kıssa ve mesellere yer vermiş, tasavvufta önemli olan sabır, tevekkül, kazaya rıza, tevazu, ibadetlere devam, az yemek, az uyumak, kibir, şehvet, dünya hırsı, makam ve mevki hırsı gibi konulardan, Allah ve insanın hakikatinden, insanın Allah ile olan ilgisinden, insanlığın geçmiş ve geleceğinden, Allah sevgisinden, ruhun önemi ve özelliklerinden, şeytan ve nefsin zarar ve kötülüklerinden bahseden ayet ve hadisleri ele almış ve izah etmiştir²².

Mevlânâ'nın Kur'an'ın tefsiri konusundaki aşağıdaki düşünceleri önem arz etmektedir²³:

a) Kur'an'ın en sağlam ve en doğru tefsirinin ayetin ayetle yapılan tefsiridir. Mevlânâ bu konuda şöyle diyor:²⁴

Hakk'ın sözüne, yine Hakk'ın sözünden tefsir ara. Ey sert yüzlü! Sakın; zanla saçma söz söyleme.

22 Hüseyin Güllüce, Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevî, İstanbul, 1999, Ötüken Neşriyat, s. 50-51.

23 Hikmet Akdemir, Mesnevî'de Kur'an Yorumları, İstanbul, 2010, İnsan Yayınları, s. 19-20.

24 Mevlânâ Celâleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma'nevî, c. 5-6.

O düğümü yine düğümleyen açar; zarı, atan kişi kapar.

Sana öyle söz kolay görünse de Allah katından olan gizli sırlar nasıl kolay olur? (Mesnevî, VI/2292-2294).

b) Kur'an'ın anlamını yalnızca ona gönül vermiş kişiye, hatta Kur'an'a âşık olmuş kişilerden sorup öğrenmek gerekir. Mevlânâ bu konuda şöyle diyor:

Kur'an'ın anlamını Kur'an'a ve hevesini ateşe vermiş kişiye sor sadece.

(zira o) Kur'an'ın önünde kurban olmuştur, alçalmıştır. Bu şekilde onun rubu, Kur'an olmuştur.

Güle bütünüyle feda olan yağı, sen ister yağ olarak kokla ister gül (Mesnevî, V/3128-3130).

c) Kur'an kişinin isteğine göre yorumlanmamalıdır. Böyle bir yorum, Kur'an'ın manasını tahrif etmek olur.

Mevlânâ, vahyin akıldan üstün olduğuna da şu beyitlerle işaret etmektedir:

Vahiy nuru akıldan daha gizlidir; çünkü o gaybtandır; o öte taraftandır.

Ahmed'in aklı kimseden gizlenmedi; (ancak) onun vahiy rubunu her can anlamadı.

Vahiy rubunun uygun ileri de vardır; akıl onları kavramaz; onlar değerlidir.

Bazen delilik görür, bazen hayran olur; çünkü akıl, o derece de olmadıkça anamaz.

Hızır'ın fiillerinin uygun olanları gibi; Musa'nın aklı, onu görmede bulandı.

Onun fiilleri Musa'ya uygunsuz görünüyordu, çünkü kendisinde o hâl yoktu (Mesnevî, II/3244-3249).

Mevlânâ kâmil manada âlim, sûfi ve şairlik özelliklerine sahip bir şahsiyettir. İlk tasavvufi

eğitimi babasından almıştır. “Seyyid-i Sırdan” diye bilinen Seyyid Burhâneddin Muhakkık-i Tirmizî’nin yanında irşat eğitimi görmüştür. Şems-i Tebrizî ile karşılaşmasının ardından ilahî aşk ve vecdi terennüm eden bir Mevlânâ doğmuştur²⁵.

Aşk ummanına dalan Mevlânâ, şiir ve mûsikîye yönelmiş, Şems’in de teşvikiyle sema yapmaya başlamıştır. Mevlânâ, hayatının bundan sonraki döneminde şiiri, mûsikîyi ve sema yapmayı kendisine yol arkadaşı olarak görmüştür. Heyecanını, coşkusunu, sevincini, üzüntüsünü hep bu araçlarla ortaya koymuş ve bunlarla teselli ve sükun bulmuştur²⁶.

Mevlânâ’nın hedefi, hakikat yolunda Allah ve Peygamber sevgisini gönüllerde yeşertmek, İslâmiyet’in aşk derecesinde bir duygu ve samimiyetle yaşanmasına gayret göstermektedir. Bu çaba ve samimiyeti daha kendisinin sağlığından itibaren başta Anadolu olmak üzere Balkanlara, Kuzey Afrika’ya, Ortadoğu’ya ve Hint Yarımadasına kadar uzanan bir coğrafyaya ulaşmış ve yirminci yüzyılın başlarından itibaren de tüm batı dünyasın da ve modern dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Mevlânâ’daki dinî-tasavvufî düşüncenin kaynağı Kur’ân-ı Kerim ve Hz. Peygamberin hadis ve sünnetleridir. Çünkü aşağıdaki beyitleri dile getiren Mevlânâ kendisini tarif ederken de şöyle diyor:

*“Ben yaşadıkça Kur’ân’ın kölesiyim
Ben, Hz. Muhammed Mustafa’nın yolunun tozuyum
Biri benden bundan başkasını nakledeyse
Ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim”,
(Rubâî: 1331)*

25 Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, DİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 441-448.

26 Yakup Şafak, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî – Bütün Eserleri- Seçmeler, Konya, 2010, 3. Baskı, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. XXV.

Bu beyitlerden anlaşıldığına göre Mevlânâ, İslâm dininin kurallarına uygun olarak ve peygamberimizin ahlakıyla yaşayan Müslüman bir kişi olarak tüm insanlığı kucaklamıştır.

Yalnız akla önem verdikleri için filozofları ve onların etkisinde kalan kelamcılarını eleştiren Mevlânâ, kıyasın ve bir delile dayanarak netice çıkartmanın insanı hataya düşüreceğini belirtmektedir²⁷.

Dünyevi işlerde yararlı olan akıl, Mevlânâ’ya göre mahiyeti gereği ilahî hakikatlere ulaşmada ve Hakk’a vuslatta insana ayak bağı olabilmektedir. Mevlânâ, manevî yolculuk için ilahî aşkın gerekli olduğunu, aklın yetersiz kaldığı alanlardan birinin de aşk ve ahvâl olduğunu hatırlatmaktadır²⁸.

Zira Kur’ân-ı Kerim’de:

“Allah onları sever, onlar da Allah’ı sever”²⁹ buyurulmuştur. Bundan dolayı aşkın kaynağının ilahî olduğu anlaşılmaktadır.

Mevlânâ’nın yetişme tarzı, kendi tasavvuf anlayışını oluştururken hiç şüphesiz büyük tesiri olmuş, gerçek İslâm anlayışına sağlam bir tarzda sadık kalan bir tasavvufî sistem geliştirmesine katkı sağlamıştır³⁰.

Kısacası hayatın her şeyini Kur’ân ve Hadis’ten aldığı ilhamla anlatmaya çalışan Mevlânâ’yı bizler de Kur’ân ve Peygamberimizin sünneti ışığında değerlendirmek zorundayız. Yukarıdan beri anlatılan hususlardan Mevlânâ’nın büyük bir İslâm âlimi ve mutasavvıfı olduğu anlaşılmaktadır.

27 Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, DİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 446.

28 Öngören, agm, s. 441-448.

29 Kur’ân-ı Kerim, Maide Suresi, Ayet: 54.

30 Ahmet Yaşar Ocak, “Selçuklular ve Beylikler Devrinde Tasavvuf”, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı, c. I, Ankara, 2006, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 433.

*Meram Köprüsü,
Ziya Nur Aksun*

Sonuç

Dünyada hâkim olan sistemlerin başarısız bir durum sergilemesi, insanlık için eşitsizliği, gözyaşını, adaletsizliği, etik duruştan uzaklaşmayı arttırıyor. Yönetim konusuna genel olarak dünyada, özellikle de İslâm ülkelerinde birçok yönetim problemi bulunmaktadır. Günümüzde İslâm coğrafyası, insanların evlerinden, yurtlarından, eşlerinden, işlerinden, çocuklarından, ekmeğinden, insan hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakıldığı coğrafyaların başında gelmektedir. Mevlânâ'nın bu konuda da hem yönetenler hem de yönetilenlerle ilgili verdiği çok güzel dersler ve hatırlattığı sorumluluklar vardır. Çünkü Mevlânâ temelde "insanlara hizmet etmenin Allah'ın yarattıklarına hizmet etmek olduğunu ve bunun da Allah'a hizmet etmek anlamına geldiğini bilmektedir.

Mevlânâ'nın mesajları, iyi bir şekilde dikkate alındığında insanların günümüzdeki ve gelecekteki ortak değerler sisteminin meydana gelmesine yardımcı olacaktır. Ne yazık ki bazen Mevlânâ'nın mesajları zaman zaman samimiyetsiz bir biçimde kullanılabilir. Fırsatçı tüketim anlayışıyla istismar edilebilir. Dolayısıyla bu tür fırsatçı ve çıkarıcı davranışlar karşısında herkesin, bilhassa bilim adamlarının, konunun uzmanlarının ve mutasavvıfların daha samimi gayret etmeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Ankara, 1993, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Akdemir, Hikmet, *Mesnevîde Kur'an Yorumları*, İstanbul, 2010, İnsan Yayınları.

Cunz, Peter Hüseyin, "Avrupa'da Mevlânâ'nın Mesajına Uygun Davranmak", *Mevlânâ'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar-Yutdışındaki Yabancı Mevlevîler*, Hazırlayanlar: Nuri Şimşekler, Esin Çelebi Bayru, Konya, 2012, s. 62-64.

Güllüce, Hüseyin, *Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevî*, İstanbul, 1999, Ötüken Neşriyat.

Hidayetoğlu, Bahaüddin Taha, *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Sağlığa Dair Görüşler*, Selçuk Üniversitesi Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü Mevlânâ ve Mevlevilik Araştırmalar Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ali Temizel), Konya 2019.

Mesnevî- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, c. 1-6, Hazırlayan: Adnan Karaismailoğlu, Konya, 2014, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Mevlânâ, *Fihri Mâfih*, Terceme: Meliha Ülker Tarıkahya, İstanbul, 1954.

Öngören, Reşat, "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", *DİA*, c. 29, Ankara, 2004, s. 441-448.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Tasavvuf", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, c. I, Ankara, 2006, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 433.

Şafak, Yakup, *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî - Bütün Eserleri- Seçmeler*, Konya, 2010, 3. Baskı, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Şimşekler, Şimşekler, "Tarih Boyunca Batıların Gözüyle Hz. Mevlânâ", *Mevlânâ'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar-Yutdışındaki Yabancı Mevlevîler*, Hazırlayanlar: Nuri Şimşekler, Esin Çelebi Bayru, Konya, 2012, s. 111-119.

<https://www.ntv.com.tr/yasam/sharon-stonedan-mevlanali-anma,e3Asv82qfoYFJfkFGD43Sg> (16.12.2020).

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi. Çimenlik Mahallesi. Aslanlı Kışla Caddesi. No:8
Karatay/KONYA